

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРИМІНОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ЗАХІДНО-РЕГІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ КЛУБІВ ЮНЕСКО
АКАДЕМІЯ ЮРИДИЧНИХ НАУК МОЛДОВИ
ІНСТИТУТ ДЕМОКРАТІЇ МОЛДОВИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

НАШЕ ПРАВО

**OUR
LAW**

KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS
CRIMINOLOGICAL ASSOCIATION OF UKRAINE
INTERREGIONAL ACADEMY OF PERSONNEL MANAGEMENT
WEST REGIONAL ASSOCIATION OF UNESCO CLUBS
ACADEMY OF LAW SCIENCE OF MOLDOVA
INSTITUTE FOR DEMOCRACY OF MOLDOVA
NATIONAL ACADEMY OF LEGAL SCIENCES OF UKRAINE
MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE

№ 3, 2023

Спеціалізоване
видавництво

Specialized
publishing house

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

ЄВСТІГНЄВ А.С. ОСНОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА, СПРЯМОВАНІ НА ПРОВЕДЕННЯ ПІСЛЯВОЄННИХ ВИБОРІВ: ПОЗИЦІЯ ЦВК	5
КУДІН С.В., ЛОЩИХІН О.М., ФРАНЦУЗ А.Й. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ВНИР СОЦІАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ ЖІНКИ У КНІВСЬКІЙ РУСІ	11
МОСКАЛЮК О.В. ВІЗНАЧЕННЯ НАПРЯМУ ДІЇ НОРМ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В ЧАСІ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ЦІЛЬОВОГО СПОСОБУ ТЛУМАЧЕННЯ	16
ТАРАСЕВИЧ Т.Ю. ПРИНЦИП КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БІОМЕДИЧНОЇ ЕТИКИ ТА ПРАВА	21
ЧИГИР П.Р. НАРОДОВАДДЯ: ВНИРН КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ	28
НІКІТІН М.М. ДІАЛЕКТИКА ТОТОЖНОГО І ВІДМІННОГО В ПОРІВНЯЛЬНОМУ ПРАВОВИЗНАВСТВІ	33
НІКІТІНА О.В. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОВИЗНАВСТВО ЯК ДІСКУРС ІДЕНТИЧНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЙОГО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	39

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

НОВІЧЕНКО А.В. ПОНЯТТЯ ВИДІВ І ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ І ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	44
ТЕРЕМЕЦЬКИЙ В.І., КОСИЦЯ О.О. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СУДІВ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ	54
ДОБОШ З.А. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ СУДОВИХ ОРГАНІВ ТА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	60
ПАСЛАВСЬКА Н.Т. ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА	66
ПТУХІНА О.В. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИКАМИ	77
САПАРОВА А.О., МАРИНКЕВИЧ К.С. МІСЦЕ НОТАРІАТУ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	85

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ ЦІННОСТІ ЖІНКИ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

КУДІН Сергій Володимирович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теоретико-правових дисциплін, Державний податковий університет

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1396-3212>

ЛОСИХІН Олександр Миколайович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теоретико-правових дисциплін, Державний податковий університет

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9689-1650>

ФРАНЦУЗ Анатолій Йосипович - доктор юридичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи, університет «КРОК»,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>

УДК 340.1

DOI 10.32782/NP.2023.3.2

У цій статті з філософсько-правових позицій розглянуті питання розуміння поняття «соціальна цінність людини». У сучасній науковій літературі продукується думка, що це поняття слід осмислювати через поняття «сене життя» і «призначення» людини. Доведено, що перше з них позначає всю повноту цілеспрямованої життєдіяльності людини, індивіда як представника людського роду; він має особовий, конкретно-історичний характер, він багатобразний, динамічний, локальний; така характеристика «сенсу» пояснюється тим, що людина по своїй суті є соціально-творча і діяльна істота і постійно ставить перед собою все нові і нові цілі її завдання. «Призначення» виражає кінцеву мету існування людини як родової істоти, виражає сене самого сенсу її буття як індивіда і особи. Проаналізовано, що деякі вчені визначають поняття «корисність» у сенсі «значення», «призначення» ж схильні розглядати в аспекті «результат діяльності», а поняття значущість дуже близьке до поняття цінність. Визначено, що ми вважаємо, що соціальну цінність жінки слід дійсно аналізувати під «зрізом» вищезазначених понять, але в іншому розумінні: «призначення» етимологічно означає напрям, мету діяльності, що конкретно і необхідно зробити людині і віддзеркалює «зна-

чення» чи «значущість» вчинків; натомість, зміст «корисності» передається через «результат діяльності», досягнення або ні кінцевої мети. Обгрунтовано, що, на нашу думку, соціальна цінність людини, яка пізнається у зв'язку із поняттям «корисність», розуміється нами як досягнення людиною актуальних на сьогоднішній цілей, реалізація відповідних завдань, конструктивне вирішення значущих для людства у певний період проблем. Таке визначення включає, передусім, філософський та філософсько-правовий аспекти.

Ключові слова: права; жінка; Київська Русь; правове положення; Литовський Статут; Литовсько-Руська держава; аксіологічний підхід

Мета статті

З'ясувати зміст філософсько-правового виміру соціальної цінності жінки в Київській Русі.

Виклад основного матеріалу

Як вважає А.М. Орлеан, кожна з концепцій лише дещо більше від інших акцентує увагу на один з аспектів людської сутності або людського буття. Тому кожна з історичних філософських концепцій лише додає розуміння ще одного відтінку складної, багатогранної та

досить неоднозначної конструкції під назвою «людина» [1, с. 3 – 4]. На погляд Д.А. Гудими, усі «...дефініції різнобічно, проте абстрактно підходять до визначення поняття людини, оскільки єдиний об'єктивний критерій для побудови «всеохоплюючої» дефініції відсутній» [2, с. 258 – 259]. В.С. Бігун наголошує, що думки мислителів можна поєднати у три підходи до визначення людини: дескриптивний; атрибутивний; сутнісний [3, с. 24 – 25].

У сучасному науковому полі підкреслюється думка, що: - людину відрізняє членороздільна мова; - вона є суб'єктом суспільно-історичної діяльності та культури і істотою, що є найвищим ступенем розвитку живих організмів на Землі; - вона є втіленням високих моральних та інтелектуальних властивостей; - її слід розуміти як істоту біологічну та соціальну; - лише вона має специфічний спосіб буття (практику), володіє свободою, творчістю, свідомістю; - вона є суспільною істотою, що має свідомість, володіє виразною мовою, виробляє і використовує знаряддя праці; - вона відображає загальні риси людського роду, тобто характеризує родову істоту; - людина є цілісністю, якій внутрішньо притаманні діяльність і варіативність (унікальність) як наслідок поєднання взаємодії її соціальності та природності; - вона є соціально-культурною формою буття біологічної істоти виду *Homo sapiens* (сутність людини розуміється через поняття культури); - вона є істотою універсальною і може відображатись у всьому і відображати у собі все; - людина – це стан, що твориться безперервно, це постійне зусилля стати людиною тощо.

Сучасні учені виділяють такі основні ознаки людини та особливості її природи: - наявність розуму; - свідомості та самосвідомості; - редукцію інстинктивної поведінки, що уможливорює розвиток соціальних структур; - специфічний спосіб життя; - соціальність; - екзистенцію; - цілеспрямовану діяльність; - творчість; - можливість вибору; - духовність та наявність духовних потреб; - бажання змінюватись; - свободу, обов'язок і відповідальність; - здатність творити слово; - можливість мати абстрактне мислення; - включає природні, соціальні, духовні, загальнолюдські та космічні елементи; - наявність людського змісту, жити у культурній парадигмі та у стані принципо-

вої незавершеності [4, с. 408; 5, с. 243 – 247; 6, с. 13 – 15].

Разом з тим, історичний поступ людства дає підстави дещо уточнити визначення поняття «людина», виходячи з поєднання різних її характеристик. Тому варто погодитись з тими ученими, які стверджують, що недостатньо визначити людину як біосоціальну істоту, яка має мислення, мову, здатна створювати знаряддя праці, а також використовувати їх у своїх цілях. Ряд вітчизняних науковців зазначає, що людина має вкрай важливу ознаку як духовність, яка і відрізняє її від інших живих істот. Тому, на нашу думку, слід підтримати їх погляд, що людина має біологічну, соціальну, духовну сутності, вона поєднує фізичне і духовне, природне і соціальне, успадковане та набуте нею при житті. Крім того, учені стверджують, що людині притаманні ще кілька рис: творіння, руйнація та збереження своєї ідентичності. Безперечно, що увесь хід розвитку людської цивілізації – це перехід від миру до війни і навпаки, відбудова свого буття на засадах збереження свого Я.

Таким чином, людину у філософському аспекті можна ідентифікувати як істоту біологічну, але соціалізовану, що має духовність і кілька важливих рис: здатність до творіння, руйнації, збереженні власної ідентичності.

Разом з тим, важливою сферою буття людини є правова. Отже, філософське розуміння людини доповнюється філософсько-правовим усвідомленням ознак людини. У філософсько-правовій літературі можна знайти безліч дефініцій людини саме з правового аспекту. Вони зводяться, в основному, до таких, як-то: «правова людина», «юридична людина», «правовий суб'єкт» тощо. Ряд учених наголошує на відмінностях між поняттями «правова людина», «юридична людина» та «правовий суб'єкт». «Правова людина» – це індивід, якому з огляду на його природу притаманні вроджені правові якості, що є найважливішою складовою загального соціального права. Натомість, «юридична людина» – це індивід, який у процесі соціалізації здатний сприймати, реалізовувати та трансформувати право як спеціально соціальне явище. «Правовий суб'єкт» – це істота, яка уособлює правове буття, принцип права, виступаючи його активним носієм і реалізатором [7, с. 154; 8, с. 11].

Отже, можна стверджувати, що філософське поняття «людина» обов'язково має включати й філософсько-правове її осмислення через поняття «правова людина», «юридична людина», «правовий суб'єкт»; діяльність людини опосередковується правом і регулюється його нормами; соціальна (а зрештою, й правова) цінність людини «кристалізується» через призму права.

Не менш важливою проблемою є відповідь на питання про дефініцію поняття «цінність», її природу. Слід зазначити, що в історії філософської думки склалися різні інтерпретації цього поняття. Як вважає Є. Ковальов, значний поштовх у розвиток теорії цінностей зробили представники німецької класичної філософії [9, с. 43 – 45]. У той самий час, у сьогодиншій науці не існує єдиного підходу до надання визначення поняттю «цінність». Як зауважує Ф.Г. Семенченко, сучасні теоретичні дискусії розгорнулись навколо п'ятих аспектів (чи є об'єкт цінністю або чи має він якусь цінність; цінностями є або предмети, що мають значення для людини, задовольняють її потреби або це є абстрактні сутності; цінністю є індивідуальне або надіндивідуальне утворення; спосіб включення цінності до структури особистості; цінність може розглядатись як норма, стандарт поведінки або як ідеал, ціль, що задає загальний напрям діяльності) [10, с. 59 – 61].

В основному, дефініції поняття «цінність», які надаються ученими, відображають: специфікацію цінностей як взаємовідносин між об'єктом і суб'єктом; як об'єктів, що слугують задоволенню інтересів людей; як явищ свідомості, які визначають ціннісну діяльність особи або таких, що віддзеркалюють уявлення про матеріальні і духовні блага (таких визначень близько 16) – і зводяться до домінації об'єктивістського чи суб'єктивістського аспектів.

При великому масиву визначень, тим не менше, їх об'єднує, на думку Т.В. Журавльової, те, що цінність невіддільна від людини, сфер людського буття, адже «цінності приходять у світ завдяки людині, оскільки вона є джерелом цінностей» [11, с. 244], іншими словами – певні категорії, що значущі для неї.

Крім великого масиву визначень, існує й значна кількість груп цінностей, які виділя-

ються вченими. Це, зокрема: - предметні і духовні; - матеріальні, природні, соціально-політичні; - предметні і суб'єктивні; - цінності другого значення, повсякденного попиту і побуту, вищі цінності; - складні-прості, скриті-активні, розвинені-нерозвинені, істинні-псевдоцінності; - позитивні і негативні (неприємне, неблагородне, хибне, несправедливе, потворне, профане); - егоїстичні й альтруїстичні; - ситуативні й стійкі; - пізнавальні й предметно-перетворювальні; - первинні й вторинні; - реальні й потенціальні; - абсолютні та відносні; - вічні й актуальні; - цінності-норми і цінності-установки; - цінності життя і культурні цінності; - глобальні цінності, традиції, догми, філософські авторитети й ідеологічні постулати; - абсолютні, відносні, псевдоцінності; утилітарні, пізнавальні, управлінські, моральні, естетичні, споживчі, творчі; - цінності-ідеали, цінності-бажання, цінності-повинності; - цінності-цілі й цінності-засоби тощо.

Серед усього розмаїття класифікацій і видів цінностей знаходиться місце і цінностям, що є притаманними українцям. Учені виділяють такі: 1) індивідуалізм; 2) світоглядна толерантність, що виражає здатність українського народу приймати у свою культуру ментальні настанови інших народів та їх культур; 3) кордоцентризм, що означає перевагу чуттєвого та екзистенційного над раціональним і більш стриманим; 4) антропоцентризм, який підсилювався з ідейного боку архетипом софійності світу; 5) глибинний оптимізм [12, с. 11].

Учені з давніх часів намагались знайти місце людини у безлічі цінностей. У XX та на початку XXI ст. більшість науковців схилиються до думки (яку ми підтримуємо), що людина є абсолютною цінністю, а всі інші цінності є цінностями-засобами. Саме в цьому вбачається філософсько-антропологічний підхід як «світоглядна аксіоматична ідея про найвищу цінність біосоціального індивіда», «визнання самоцінності людини стає і центральною ідеєю гуманізму, і її вихідною умовою, що ґрунтується лише на факті існування людини як біосоціодуховної істоти», а «Гуманізм – це філософський і етико-соціологічний принцип відношення до людини як до вищої цінності» [13, с. 122; 14, с. 201; 15, с. 250; 16, с. 13].

Іншими словами, абсолютна цінність людини має синтезуючий характер стосовно всіх

інших цінностей, і у цьому випадку йдеться про аксіологічне розуміння людини, що ґрунтується на гуманістичному, антропоцентричному аспекті. При цьому абсолютна цінність людини має три складові. Перша включає самоцінність, друга – аксіологічне ставлення до іншої людини, нарешті, третя стосується інтерпретації людини як вічної цінності поза хронологічно-історичних рамок та просторових меж.

Визнання людини абсолютною цінністю також дозволяє розглядати її в межах двох сучасних підходів: філософсько-антропологічному («людина як цінність») та філософсько-аксіологічному («цінність людини»). Це, у свою чергу, уможливує здійснити історико-правове дослідження соціальної цінності жінки в Україні у рамках антропологічного (жінка розглядається як цінність через її діяльність та результати цієї діяльності, які є людино-мірними і включають поняття самоцінності) та аксіологічного (жінка наділяється різними якостями, її діяльність може розглядатися і через призму її біосоціодуховної сутності, але вона не обов'язково уявляється як абсолютна цінність) підходів.

мось з такою інтерпретацією зазначених понять, і принагідно до напряду нашого історико-правового дослідження, вважаємо, що соціальну цінність жінки слід дійсно аналізувати під «зрізом» вищезазначених понять, але в іншому розумінні: «призначення» етимологічно означає напрям, мету діяльності, що конкретно і необхідно зробити людині і віддзеркалює «значення» чи «значущість» вчинків; натомість, зміст «корисності» передається через «результат діяльності», досягнення або кінцевої мети.

На нашу думку, соціальна цінність людини, яка пізнається у зв'язку із поняттям «корисність», розуміється нами як досягнення людиною актуальних на сьогодення цілей, реалізація відповідних завдань, конструктивне вирішення значущих для людства в певний період проблем. Таке визначення включає, передусім, філософський та філософсько-правовий аспекти.

Література

1. Орласан А. М. Людина як вища соціальна цінність та філософсько-правова категорія в контексті її захисту від експлуатації.